

2026

HARVARD-YENCHING
INSTITUTE WORKING
PAPER SERIES

VOICES AFTER EXTRACTION WORKING PAPER NO. 4

A LIFE DISPLACED (AUGUST 20, 2025):

TRANSCRIPT OF AN INTERVIEW WITH NANG
CARMEN

Waka Aoyama | The University of Tokyo

採掘のあとに生まれる声

Voices after Extraction

Waka Aoyama (The University of Tokyo)

Abstract: Voices after Extraction is a Working Paper series produced as part of the KAKENHI Grant-in-Aid for Scientific Research (C) project “**Creating a Literature of Reparation to Make Slow Violence Visible: Women Living with Mining in Mindanao**” (Project No. 25K15608, FY2025–FY2029). Focusing on a specific mining-affected area in Mindanao, the Philippines—where large-scale extraction has formally ceased but small-scale mining continues intermittently—this series approaches extraction not merely as an economic or environmental process, but as a form of slow violence unfolding across time, bodies, landscapes, and everyday labor. Rather than extracting, summarizing, or representing voices, the series treats listening as an ethical and relational practice, attending carefully to what is spoken, withheld, and carried in silence. Through methodological reflections on *kikigaki* (listening-based narrative practice), field reflections grounded in repeated visits, and minimally edited interview transcripts released on a rolling basis, the series forms an archive-in-the-making. Over the five-year research period, it traces how narratives shift as relationships deepen, foregrounding how women’s voices emerge as sites of endurance, repair, and collective memory in everyday life after extraction.

Keywords: slow violence, *kiki-gaki*, Mindanao, Philippines, mining-affected area

要約：本シリーズ「採掘のあとに生まれる声」は、科研費基盤研究（C）「スローバイオレンスを可視化する回復の文学の創成：鉱害を生きるミンダナオの女性たち」（課題番号：25K15608、研究期間：2025–2029年度）の一環として刊行されるワーキングペーパー・シリーズである。フィリピン・ミンダナオの、鉱山に影響を受けている一地域（大規模採掘の閉山後も、小規模採掘が断続的に行われている地域）を主な舞台とし、本シリーズは採掘を単なる経済的・環境的プロセスとしてではなく、時間・身体・景観・日常労働に分散して作用するスローバイオレンスとして捉える。声を抽出し、要約し、代表化するのではなく、聞くことを倫理的かつ関係的な実践として位置づけ、語られるもの、ためられるもの、沈黙のうちに担われるものに注意深く留まる姿勢を重視する。聞き書きに関する方法論的考察、反復的な滞在に基づくフィールド・リフレクション、そして最小限の編集を施したインタビュー文字起こしを随時刊行することで、本シリーズは生成中のアーカイブを形成する。5年間の研究期間を通じて、関係の深化にともなう語りの変化を追い、とりわけ女性たちの声が、採掘のあとを生き抜く持続性や修復、そして集合的記憶の場として立ち上がる過程を描き出すことをめざす。

キーワード：スローバイオレンス、聞き書き、ミンダナオ、フィリピン、鉱山に影響を受けている一地域

**A Life Displaced (August 20, 2025):
Transcript of an Interview with Nang Carmen**

Waka Aoyama (Interviewer and Editor)

The University of Tokyo

Editorial Note

These working papers present interview transcripts as primary records of voice, generated through long-term field encounters.

The transcripts are published as archival materials rather than as analytical essays. No interpretive framing, thematic organization, or argumentative claims are provided within the transcript itself.

Editorial intervention has been kept to a minimum and is limited to the correction of obvious transcription errors and minor adjustments for readability. These interventions do not alter the meaning, tone, or rhythm of speech.

No translation is provided. Translation is understood as an interpretive act that necessarily involves choice, transformation, and loss. Readers who wish to engage with the transcripts through translation—including the use of machine translation tools—may do so at their own discretion.

These transcripts are part of the ongoing Voices after Extraction Working Paper series. They are offered not as representative accounts, but as situated records of particular encounters, preserved to remain open to future readings, interpretations, and reuses.

Series Information

Voices after Extraction is a Working Paper series produced as part of the KAKENHI Grant-in-Aid for Scientific Research (C) project:

Creating a Literature of Recovery: Making Slow Violence Visible among Women Living with Mining in Mindanao
(Project No. 25K15608, FY2025–FY2029)

The series explores listening-based narrative practices in mining-affected areas in Mindanao, Philippines, including methodological essays, field reports, and interview transcripts.

Interview Record

Location: Camanlangan, New Bataan, Davao de Oro

Date: August 20, 2025

Participant: Nang Carmen

Interviewer: Waka Aoyama

Transcription: Husna Lupon, Ateneo de Davao University

Language: Cebuano

Respondent: trese... gidala na ko diri.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: sa Camanlangan. Diri na gyud ko nakapuyo.

Interviewer: so —

Respondent: tres —

Interviewer: — Mabini ka natawo?

Respondent: oh. Mabini. Ana. New Bataan. Mabini. Ana.

Interviewer: mm, mmm.

Respondent: kana. Mao ra na akong...

Interviewer: mmmmm.

Respondent: ... kuan.

Interviewer: ang ginikanan ninyo, unsay kuan.... *kinabuhi* (00:20) —

Respondent: ang ginikanan ko... —

Interviewer: oo, oh.

Respondent: — akong papa, sa Cebu.

Interviewer: mmm.

Respondent: ang akong mama, sa Tagnanan pud.

Interviewer: mmmm.

Respondent: de Oro gihapon.

Interviewer: de Oro gihapon? So —

Respondent: nagsunod ra na. Mabi—aah, Pindasan, Mabini... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — ang Tagnanan. Nagsunod ra na nga... kuan, barangay. Unya, nagkita sila sa Pindasan.

Interviewer: Pindasan?

Respondent: mm. —

Interviewer: mm.

Respondent: — Diha sila naminyo gyud. —

Interviewer: ah —

Respondent: — sa Pindasan.

Interviewer: — didto sila nag-una?

Respondent: *oo* (00:49).

Interviewer: mm.

Respondent: iyang mga anak diha pud natawo sa Pindasan.

Interviewer: oo, oh. Owh.

Respondent: unya... pag-edad na nako og katorse... ari siya diri sa bukid. Bukid pa gyud kaayo.

Interviewer: bukid pa kaayo?

Respondent: mm.

Interviewer: aah diri? Diri?

Respondent: mm.

Interviewer: mmm.

Respondent: dagko pa kayo ning mga Lawaan kay... kuan kanang... wala pa gyud'y logging pa ning sa una.

Interviewer: ah, wala pa'y logging?

Respondent: oh.

Interviewer: mmm.

Respondent: naay mga kuan, mga lati-lati lang.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: mao to naa man'y mga lati-lati, mao'y ilahang gi-uma.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: gitamnan nila og kuan... kape... —

Interviewer: ah kape.

Respondent: — kay nindot man kay'g kape.

Interviewer: mmmm.

Respondent: ooh. Dagko kaayo ang iyahang pungpong sa bunga.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: dili namo ma... hakop.

Interviewer: mm, hmm. Kay dako kaayo?

Respondent: oh. Ang bugway... —

Interviewer: oo.

Respondent: — ana gud kataas.

Interviewer: aaah... oo.

Respondent: oh. Unya dagko kaayo. Oh. Mao ra to among kuan nga... panginabuhi.

Murag... hayahay. Kay... tanan man mabuhi diri nga tanum.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: mga prutas—ang tanang prutas diri. —

Interviewer: ooh.

Respondent: — dali lang kaayo nagbunga.

Interviewer: oo.

Respondent: oh. Unya lubi... to nga kuan unya naa mi gamay nga... humayan.

Interviewer: aah. Oh. Humayan pa? Huh, ooh.

Respondent: unya, kani diri... kay... ana mani. Bukid mani kaayo.

Interviewer: ah sa una?

Respondent: ana. Oh.

Interviewer: ah ana? Aaah.

Respondent: oh! Taas mani kaaayo.

Interviewer: aaah.

Respondent: unya, murag... tulo mani kahugna ang kalsada. Ubos ani kanang gibalayan ni... diha, ni Father... —

Interviewer: oo. Oh.

Respondent: pirmero ng kalsada.

Interviewer: primero didto? Oo. Oh.

Respondent: sa na... na-highway na... —

Interviewer: mm.

Respondent: — ibabaw na gyud.

Interviewer: ibabaw na gyud?

Respondent: mm.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: naa mi diri among maisan.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: dili mi maglisud kay... —

Interviewer: mmmm.

Respondent: — naa mi baboy... manok. Nindot ang among manok. Walay sakit.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: oh!

Interviewer: mm, mm.

Respondent: pirting daghana namong manok. Unya baboy... kung dili feeds, ang among... ginabahog... tahop lang ug... kapayas nga hinog. Pirting daghan diri. —

Interviewer: daghan ang kapayas diri?

Respondent: — kapayas na hinog nanurok sa lati.

Interviewer: oh.

Respondent: mm. Mao ra to among kuan sa baboy. Dili gasto.

Interviewer: mmm. Aah baboy pa-kuan papaya?

Respondent: mmm.

Interviewer: papaya ginakaon? Oo.

Respondent: oh.

Interviewer: mm, hmm.

Respondent: pag—pag-1978... —

Interviewer: mm.

Respondent: — ning-abot ang... Sabina.

Interviewer: 1978?

Respondent: 1978.

Interviewer: oh.

Respondent: unya... pagka-79, gipangbayaran ang kuan namo diri.... —

Interviewer: aaah.

Respondent: — mga tanum. Mga... kuan... tanan na. Por ektarya pa gyud ang... —

Interviewer: mm.

Respondent: — pag-palit—aw pagbayad.

Interviewer: dili *ya* (03:44)?

Respondent: oh. —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — Dili por puno. Dapat unta, por puno. Kay, nagabayad na man mi sa kuan... munisipyo. —

Interviewer: oo

Respondent: — Og taxes.

Interviewer: oo. Oh.

Respondent: por ektarya. 2,000 lang ang por ektarya.

Interviewer: 2,000 per hectare ang bayad?

Respondent: oo. Tanan na na.

Interviewer: tanan na?

Respondent: tanan na na. Kape, mga prutas, durian ug lansones —

Interviewer: aaah.

Respondent: — mga prutas. Kanang... kuan... lubi. —

Interviewer: oh.

Respondent: — Nagbunga na ang lubi. 2,000 ra gyud.

Interviewer: 2,000?

Respondent: per hectare.

Interviewer: per hectare?

Respondent: oh. Didto na. Nagsugod na mi og... pait.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: kay ang mga bata nag-eskwela na.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: mm. Unya... sugod na pud mi sa uno.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: magtanom. Layo na kaayo among gi-abtan. Bukid na gyud.

Interviewer: mmmm.

Respondent: kina-bukiran gyud.

Interviewer: mm.

Respondent: Sta. Lucia.

Interviewer: Sta. Lucia?

Respondent: oh.

Interviewer: layo? Oh.

Respondent: layo.

Interviewer: mm.

Respondent: kanang gi-tunnel-lan diha sa kuan makita sa baryo?

Interviewer: mmm.

Respondent: oh. Unahan pa gyud ana.

Interviewer: unahan pa gyud?

Respondent: oh.

Interviewer: oh.

Respondent: didto na. Layo na kaayo.

Interviewer: mmmm.

Respondent: dayon... ninindot unta gihapon among panginabuhi kay... ang... daghan kaayong mga gabi ang niturok.

Interviewer: aaah.

Respondent: para lang pud sa baboy namo.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: oh. Wala gihapon mi naga-feeds.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: unya, kape. Nindot gihapon ang kape. Ning-agi man og gubot-gubot.

Interviewer: aaaah.

Respondent: ooh.

Interviewer: oh.

Respondent: didto na pud mi nanglugsong na pud mi kay... mahadlok na man ko kay...

—

Interviewer: oo.

Respondent: — karon... NPA... —

Interviewer: aah. Oo. Oo.

Respondent: — oh. Pagka-ugma... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — sundalo.

Interviewer: ah sundalo?

Respondent: oh sundalo.

Interviewer: ah, nahadlok ka?

Respondent: nahadlok na ko kay... —

Interviewer: mm, mm, mm, mm, mm.

Respondent: — kay... basin unya magtagbo sila, magpinusilay.

Interviewer: oo. Oo.

Respondent: oh. Ko, “muuli na lang gyud ta og baryo,” gibiyaaan namo —

Interviewer: oo.

Respondent: — ang kuan —

Interviewer: oo.

Respondent: — among mga hayop... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — manok na gibiyaaan, ang among... tanum nga saging nga senyorita. Mao ra ba gyud pagbunga, biyaaan na pud.

Interviewer: mm, mm. Mm, mm.

Respondent: unya mao to nga... kuan na pud... pait na pud mi. —

Interviewer: pait?

Respondent: — Sa baryo. Oh.

Interviewer: mm.

Respondent: kahuna-huna na mig kuan... gibalikan lang pud namo diri. Gibalikan namo diri, nakahuna-huna mi nga, “atong balikan ang kuan... Sabina, kay wala na man.” —

Interviewer: ah wala nay sundalo?

Respondent: — Nanghawa na man sila.

Interviewer: ah nihawa na sila?

Respondent: oh.

Interviewer: ah kadali lang sila?

Respondent: oh kadali lang sila kay... ningbagsak ang... copper.

Interviewer: aaah.

Respondent: ningbarato.

Interviewer: mm, mm, mm, mm, mm.

Respondent: oh. Gibiyaan nila kay alkanse.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: mao to nga, nibalik na pud mi. Sugod na pud ni sa uno pagka —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — 19... 199... 90.

Interviewer: 19?

Respondent: oh. Nagsugod na pud mi dirig uma. Nagtanom na pud mig —

Interviewer: 1990?

Respondent: — lubi. 1990.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: oh. Mao na ng mga kuan diha.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: 1990. Unya... oh mao na gyud. Dili na gyud maka-kuan kay... di na—di na gyud makabarog gyud'g... —

Interviewer: mm.

Respondent: — kuan kay... ning-agi ang kupras barato... —

Interviewer: ooh.

Respondent: — unya, mahal ang palitunon.

Interviewer: ooh. Ah —

Respondent: dili... —

Interviewer: ah oh. Oo. Di—di —

Respondent: — oh —

Interviewer: — maigo.

Respondent: — dili magpantay ang —

Interviewer: oo. Oo. Magpantay. Oh.

Respondent: oh. Ang presyo.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: mag-sige ka gyud mig kuan... sugod sa uno. May gani karon kay... kuan, kanang... naa nay makita na mga tanum...

Interviewer: mm, mm.

Respondent: sa una sus! Grabeng pait.

Interviewer: mm, mm, mm. Mmmmm.

Respondent: unya... bisang unsa na lang ang among mahuna-hunaan negosyo-negosyo'g ginagmay... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — para mabuhi... unya... hangtud nga... naa man pud'y luna akong ginakanan sa Magading... —

Interviewer: mm, hmm.

Respondent: oh didto mi nag—nag... nag-basakan mi didto. Humayan.

Interviewer: mm, hmm.

Respondent: di gyapon kay mahal ang... mahal ang abuno... —

Interviewer: oh.

Respondent: — mahal ang medisina... —

Interviewer: mm.

Respondent: — mahal ang pagsuhol.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: ... pag-ani barato ang... pasi.

Interviewer: pasi?

Respondent: oo barato. Igo ra gyud —

Interviewer: ah igo ra gyud?

Respondent: — ang na-ani. Igo ra pud ibayad sa —

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: — nagasto. —

Interviewer: mm.

Respondent: — Gamay ra ang ma... habilin.

Interviewer: mmm.

Respondent: mao to. Mao to nga nakahuna-huna na mi'g, “mangita tag lain nga... —

Interviewer: mm.

Respondent: — kuan... kapanginabuhian.”

Interviewer: mm.

Respondent: ah namulawan na pud.

Interviewer: bulawan pud?

Respondent: oh.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: nagsugod-sugod na pud'g pamulawan. —

Interviewer: mm.

Respondent: — Hangtud og —

Interviewer: ah bulawan?

Respondent: oo.

Interviewer: oo.

Respondent: hangtud og maka... —

Interviewer: hmmm... —

Respondent: — kuan tukod ana —

Interviewer: — mga... unsa ka-tuiga?

Respondent: ha?

Interviewer: 19...?

Respondent: nag... kami? Nagbalik diri?

Interviewer: mm, mm.

Respondent/Interviewer: 1990.

Interviewer: na nagasugod og bulawan? —

Respondent: mm.

Interviewer: — Kuan gold?

Respondent: mm.

Interviewer: mm, mm. Mm.

Respondent: unya... kuan na pud... na... kini'g naa ta'y eskwela... dili gyud ta maka—
wa gyud'y pahuway. Pag-mangita og asa tong mga... trabahuunon. —

Interviewer: oo. Oo.

Respondent: — Kay para sa mga bata.

Interviewer: mm.

Respondent: nga nag-eskwela. Unya... nakahuman na gyud sila. Diha na nga nahuman
na sila'g eskwela murag... murag na-arang-arang ang akong... kuan... murag arang-
arang—wala na koy—di na ko magtrabaho'g bug-at....

Interviewer: mm, mm.

Respondent: naa na man sila'y trabaho.

Interviewer: mmm.

Respondent: naa na. Niana sila, "Mag-puyo na lang ka mama kay tigulang na."

Interviewer: aah.

Respondent: oh. Na nga... —

Interviewer: mmmm.

Respondent: — kanang... tagaan ko'g mag-sweldo sila! Tagaan ko.

Interviewer: tagaan ka?

Respondent: oh.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: oh. Tagaan ko nila.

Interviewer: mm.

Respondent: na, naingon-ani na akong panginabuhi. —

Interviewer: mmmmm.

Respondent: — kuan... wala nay... sila na ang mga kuan... magtrabaho. Puyo na ko kay tigulang na.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: kung di na... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — di na kaya mu... musaka og bukid, mananggi... —

Interviewer: oo. —

Respondent: oh. Di na kaya.

Interviewer: — Pero sa una sige ka mag—nagtanom?

Respondent: oo.

Interviewer: mm.

Respondent: di na kaya.

Interviewer: mmmm.

Respondent: pero... kuan... naa pud'y panahon baya nga... gusto kon g magbuhi og baboy.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: unya muingon sila na, basin matumba daw ko, kay high blood na daw ko.

Interviewer: ah oo.

Respondent: magpuyo na lang gyud daw ko.

Interviewer: mmmm.

Respondent: mao na, sa balay, libot-libot —

Interviewer: libot-libot?

Respondent: — hinlo-hinlo —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — silhig-silhig—

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — _____ (10:43) mag-tanom-tanom ginagmay nga gulay...

Interviewer: tanom? Mm.

Respondent: ana. Trabaho pud.

Interviewer: trabaho? Mmm.

Respondent: walay lain.

Interviewer: mm, mm. Mmmmm.

Respondent: kining mag-uma ta... pait gyud kung... og tanum mao'y atong saligan nga... og mag-maisan mais lang —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — kinahanglan mag-uma... naa tay... lubi... naay... —

Interviewer: aaaah.

Respondent: — kuan, saging...

Interviewer: mm, mm.

Respondent: oh. Kanang mga karlang... —

Interviewer: mm.

Respondent: — abagan pud og pamuhi og... —

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: — manok —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — baboy —

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: — para di magkalisod.

Interviewer: oo. Ah, maskin naay livestock?

Respondent: oh!

Interviewer: ah dapat naay uma?

Respondent: naay—oh.

Interviewer: uma? Oo.

Respondent: kung uma ra, dili gyud pwede mao ray saligan.

Interviewer: ah, oh.

Respondent: dili kabawi sa... —

Interviewer: ah dili kabawi?

Respondent: oh.

Interviewer: kung uma lang?

Respondent: uma lang. Di maabawi.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: kay mahal ang pagsuhol.

Interviewer: oooh.

Respondent: oh. Manuhol ka karon... naa kay baboy kay mabaligya nimo.

Interviewer: aah.

Respondent: Oh. Income mana gyud.

Interviewer: income gyud?

Respondent: oh.

Interviewer: mm.

Respondent: nay mamalit og mga manok nga bisaya...

Interviewer: mm.

Respondent: oh. Income gihapon.

Interviewer: income gihapon? Oh.

Respondent: oh. Kay og mag-maisan ka... dako ang... 400 ang adlaw. Pila ra ang imong maani.

Interviewer: mmm.

Respondent: kung... palitan pa nimog abuno. Igo ra.

Interviewer: layo ra.

Respondent: igo ra. Ana.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: mao nga na naa diri. Klase-klase pud _____ (12:25). Sa una... naa mi maisan, gamay... kuan kanang... humay, gamay...

Interviewer: mm, mm. Diri—diri gyud?

Respondent: oh. Diri gyud. —

Interviewer: diri gyud?

Respondent: oh.

Interviewer: sa wala pa ang Sabina?

Respondent: oh.

Interviewer: oo.

Respondent: naa koy —

Interviewer: mm.

Respondent: — baboy, naay kape...

Interviewer: mm.

Respondent: kay... kuan kanang... mao may gisaligan ang kape. Oh.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: unya... makaki—maka-kuan gyud... maka-savings-savings gyud.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: kuan —

Interviewer: ah mag-savings-savings?

Respondent: oo. Ka-savings —

Interviewer: oo.

Respondent: — savings mi sa una. Na hangtud nga... nanagko mga bata... naa koy ika—naa koy makuot... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — para sa ilang kuan...mga gastuhanan. Didto na pud lagi pagbayad na.

Gibayran na mi diri. Sakit sa among dughan gyud pagbayad kay... wala baya—ang mga

lubi diri no, wala baya gipangputol.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: gi... diretso rag... —

Interviewer: oo.

Respondent: — tubigan. —

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: — Kay gihimong tilimpan.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: hangtud —

Interviewer: ah tilimpan na?

Respondent: oh. Tilimpan. Oh.

Interviewer: aaah. Oh, oh, oh.

Respondent: katilimpan ana diha. —

Interviewer: unya'g —

Respondent: — Hangtud nga —

Interviewer: mm.

Respondent: — hangtud ang among lubi, udlot na lang'y makita, tubigan na siya.

Interviewer: tubigan na siya?

Respondent: oh. Gikan na sila —

Interviewer: ah dili —

Respondent: — sa ka-bulmilan —

Interviewer: — dili nila giputol?

Respondent: ooh.

Interviewer: ah tubigan lang?

Respondent: tubig. Diha napundo sa —

Interviewer: diha napundo sa?

Respondent: — tilimpan.

Interviewer: tilimpan?

Respondent: ooh.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: wala na. Unya katong na-kuan didto natagak didto nga... —

Interviewer: oh. Nakakita ko —

Respondent: — kuan —

Interviewer: — kanang nay bangag na dako?

Respondent: oh!

Interviewer: oo.

Respondent: Naa pa ang mga punuan sa lubi.

Interviewer: aaah!

Respondent: Nakita pa.

Interviewer: Nakita pa?

Respondent: oh!

Interviewer: oh, ooh.

Respondent: kani gud. Ilawm ani kalubihan man baya.

Interviewer: aah. Kalubihan to?

Respondent: oh!

Interviewer: unsa mana oi.

Respondent: naa. Makita ra gyud na —

Interviewer: ah, ah.

Respondent: — nimo ang kuan.

Interviewer: oh. Mmm.

Respondent: kay... taas man kaayo ang habog sa... kuan man gud... kanang... kuan
dinha yuta dinha... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — ginahakot na.

Interviewer: ginahakot na sa kuan?

Respondent: gihakot gikan didto —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: diri gibutang.

Interviewer: aaah

Respondent: lugar. Ang among... ang maong kuan, yuta na katong patag... nahimo
gyud'ng tilimpan kay... gihabog man ang daplin'g Agusan.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: oh.

Interviewer: Agusan river?

Respondent: oh. Didto gibutang —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — ang yuta.

Interviewer: mm, mm. Mm, mmmmm.

Respondent: gi—gi... —

Interviewer: gikan didto —

Respondent: oh!

Interviewer: — kuan gibutang —

Respondent: oh!

Interviewer: — sa yu —

Respondent: kanang dapit sa Agusan... —

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: — gikan na na nga yuta didto. —

Interviewer: didto sa _____ (14:54)?

Respondent: — Gi-pile sa daplin sa sapa.

Interviewer: aaaah. Mining —

Respondent: oh. Sa una —

Interviewer: sa mining didto?

Respondent: oh!

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: didto man ang kuan... —

Interviewer: oo.

Respondent: — operation.

Interviewer: aah. So open pit sya?

Respondent: oh!

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: unya... —

Interviewer: mm.

Respondent: — kuan... mga... pag-puno na gyud sa kuan, kay kanang... tan-awon
nimo bitaw dinha sa... sa—ang Agusan?

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: diba lawm na kaayo didto?

Interviewer: lalum—laum. Mm, mm.

Respondent: oh. Pero sa una dili na.

Interviewer: dili na?

Respondent: ingon-ani ra na.

Interviewer: aah ani sya?

Respondent: among tanum diha... —

Interviewer: aah. Mabaw?

Respondent: oh! Mabaw ra. —

interviewer: mm.

Respondent: — Ingon-ana ang tanum... —

Interviewer: ah! Kini lang?

Respondent: — lubihan —

Interviewer: oo.

Respondent: — kapihan... —

Interviewer: oo.

Respondent: — naa ra diha ang sapa.

Interviewer: aaah.

Respondent: duol ra ang —

Interviewer: duol ra? —

Respondent: oh. —

Interviewer: — Ang sapa sa?

Respondent: — Igo ra.

Interviewer: igo ra? Aah.

Respondent: oh. Ana ra. Ingon-ana ra ang... kalsada.

Interviewer: mmmm.

Respondent: aah... mao to nga ang kuan diha, yuta... gihakot. Gi-dump dinha.

Interviewer: aah gi-dump?

Respondent: oh.

Interviewer: dump? Oo.

Respondent: diha gi-*tok man* (15:50) tong... bukid namo diri nga agianan'g kalsada.

Mao na paghuman adto, pagkapuno sa kuan didto sa daplin og Agusan... gihimo dayun nilang tilimpan. Gisirad-an dayun.

Interviewer: aaaaah.

Respondent: ana.

Interviewer: oh.

Respondent: gikan dri sa ilang ginalingan, *diri* (16:09) paingon.

Interviewer: aaaah.

Respondent: mao ng nahabog na sila.

Interviewer: habog na siya?

Respondent: oh.

Interviewer: mmmm. Aaaaah.

Respondent: unya... kuan, kaning... naa pa ang mga cyanide, mga kemikal.

Interviewer: naa pay? Aaah.

Respondent: ooh.

Interviewer: naa pay nabilin?

Respondent: blue-blue pa gud ni sa una. Kaning paghawa nila? —

Interviewer: mm.

Respondent: — Pagbalik namo diri... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — blue-blue pa na diha. Naa pay mga medisina.

Interviewer: aaa.h

Respondent: nag... gasto na pud mi. Gikanalan na pud namo ang tilimpan. Gi...
pahubsan.

Interviewer: gipahubsan? Ah, oh.

Respondent: ooh. —

Interviewer: mm.

Respondent: — Gikuhaan og —

Interviewer: gikuha ang kanang... —

Respondent: — tanang... —

Interviewer: — hugaw?

Respondent: tubig.

Interviewer: tubig? Oh. Oh.

Respondent: oh. Tapos... gitamnan og Palkata.

Interviewer: Palkata?

Respondent: mabalik—oh —

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: — mabalik sa —

Interviewer: oh, oh.

Respondent: — pagkayuta.

Interviewer: aaah.

Respondent: oh.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: _____ (17:00).

Interviewer: _____ (17:02)?

Respondent: nabalik gyud katambok ang yuta diha sa tilimpan.

Interviewer: mmmm.

Respondent: kanang... —

Interviewer: mmmmm.

Respondent: — kuan... amoang... —

Interviewer: naa nahibal—

Respondent: — kuan diha —

Interviewer: oh.

Respondent: oh.

Interviewer: aaaah.

Respondent: gastuhan gyud kay di man ma—di na man—wa—di man maawas ang medisina.

Interviewer: aaah. Dili maawas sya sa medisina?

Respondent: di na muawas sa... —

Interviewer: mmm

Respondent: — sapa kay... gikulong man ang tubig.

Interviewer: aaaah.

Respondent: amo na pud gi... pakanalan.

Interviewer: mmm.

Respondent: mao to nahubas.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: unya gitamnan og Palkata. Unya... naulian na siya.

Interviewer: naulian na siya? Maayo. Maayo.

Respondent: mao ng... nindot na pud ang lubi...

Interviewer: oh. Oh. Oh. Mmmm.

Respondent: ana. Dugay kaayo gyud.

Interviewer: dugay kaayo kay —

Respondent: oh.

Interviewer: — sa... 1980?

Respondent: oh. 1980.

Interviewer: 80. —

Respondent: oh.

Interviewer: — Nihawa sila?

Respondent: oh. Unya nahub—napahubsan namo —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — kuan na... 19... 1990.

Interviewer: mm, mmmm. So, 10 years no? —

Respondent: oh.

Interviewer: after? Mm, mm.

Respondent: 10 years kuan...

Interviewer: mm, mm, mmm.

Respondent: kuan... —

Interviewer: mmmm

Respondent: — 1990, nahubas siya.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: mao na dayun to nga gi—nag-kuan wa—aah, nagkuan og mag-Palkata.

Interviewer: Palkata?

Respondent: mm.

Interviewer: mm. Kanang _____ (18:22)?

Respondent: pabalik sa yuta.

Interviewer: yuta? So, mutabang siya? Oo. Mmmmmm.

Respondent: pagka... kuan... pagka... 2000... ah 2000... 2000 man tong... Palkata

Ting no?

Someone: na kuan... —

Respondent: na gitanom? Aw gi —

Someone: 1998 to.

Respondent: mm.

Someone: permirong tanom. Ah... 2008. Daw buhi pa man si papa adto.

Respondent: oh.

Someone: so... unya, dayon nasunog.

Respondent: oh.

Someone: ikaduha na man to —

Respondent: mm.

Someone: — mga 2000.

Interviewer: hangtud ron? Kaning ikaduha?

Respondent: unya karong —

Interviewer: mm.

Respondent: — bag-o... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — nga... lim—kuan kaning 90—ah 2000... 2005.

Interviewer: 2005?

Respondent: oh.

Interviewer: ang ikaduha?

Respondent: oh. Sunog. Gi-kuan namo testingan og tanom og gulay.

Interviewer: mmmm.

Respondent: mabuhi na man.

Interviewer: mabuhi na?

Respondent: oh.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: to gitamnan na pud og lubi.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: karon kay ang... Palkata pirti na man daghana kay —

Interviewer: ah! Daghan kaayo?

Respondent: — nangabunga.

Interviewer: oh.

Respondent: oh. Di na man namo makaya og —

Interviewer: ah di na —

Respondent: — pangibot.

Interviewer: aaaah.

Respondent: oo. Gipasagdan na lang —

Interviewer: aaah.

Respondent: — ang Palkata. —

Interviewer: aaaah.

Respondent: — Mao na ang lubi diha, diha na na na... —

Interviewer: ah so wala pa kuan ang lubi didto? —

Respondent: dako na... na gikuha na. Giputol ang Palkata.

Interviewer: aaaah.

Respondent: bag-o lang.

Interviewer: bag-o lang? Ooh.

Respondent: pag-abot nila ni Father diri... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — gipanguha ang Palkata.

Interviewer: mmm.

Respondent: mao ng nakatubo na diha ang lubi.

Interviewer: ah lubi? Oo.

Respondent: nagsugod na dayon og _____ (19:56)... —

Interviewer: oh, oh. Aaaaah. Ah didto diay?

Respondent: Palkatahan mani. Palkatahan didto.

Interviewer: Palkatahan gyud?

Respondent: oh.

Interviewer: ooh. Mmmm.

Respondent: kay gikalas.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: nag-sugod sila sa uno.

Interviewer: mmmm.

Respondent: kana ilahang kuan diha.

Interviewer: mmmm. Palkata gihatag sa gobyerno? O kuan, kamo ang nagpalit?

Respondent: ang sa?

Interviewer: ang Palkata.

Respondent: kuan kanang... pirmero—pirmero... naa nay gitanom sa forestry.

Interviewer: mm, mm, mm, mm.

Respondent: unya, katong karaan na Palkata... —

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: — maoy nanurok. Unya nagpalit mi og kanang kadtong giant na gyud.

Interviewer: giant?

Respondent: oh. Maoy among gikuan diri.

Interviewer: mm hmm.

Respondent: sus kay... naabtan bitawg pamunga. Aah! Pirti ng daghana nanurok.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: mga... dugay gyud kaayo gyud among *puo* (20:52) sa kuan. Kay... gidaog ang mga... ang mga lubi, ang mga saging... prutas, wala diha nakatubo man.

Interviewer: ah wala?

Respondent: oh. Wala.

Interviewer: aah. Mm. Mm.

Respondent: nagkuan na ang Palkata.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: nya karon naa nay sagingan... —

Interviewer: naa nay sagingan?

Respondent: makakaon og saging.

Interviewer: mm, mm. Mmmmm.

Respondent: may na lang. Naay —

Interviewer: may na lang no? Ooh. Mmmmmm.

Respondent: kuan... unya... —

Interviewer: so —

Respondent: nagtinda-tinda diri kay... *ngano'g* (21:27) di maatud og kaon ang saging, pwede ibaligya.

Interviewer: ibaligya? Aaah. Para naay kuan? Hmm mm. —

Respondent: oh.

Interviewer: — Ibaligya?

Respondent: pwede ibaligya na.

Interviewer: hmm mm. Mmmm.

Respondent: para nay income gamay.

Interviewer: nay income? Mmmmm.

Respondent: nindot gyud na ang *plastar* (21:49).

Interviewer: nindot gyud. Oo.

Respondent: unya, baboyan. _____ (21:55).

Interviewer: mmmmm.

Respondent: dali ra mahalín.

Interviewer: baboy?

Respondent: oh.

Interviewer: mmmm.

Respondent: kay among panginabuhi diri.

Interviewer: mmmmm. Karon okay-okay na?

Respondent: okay-okay na.

Interviewer: ooh. Kanang, pila ka naglisod? Sa 1970s? 80s?

Respondent: nag?

Interviewer: naglisod. Mm, mm.

Respondent: kuan, 1980.

Interviewer: 80?

Respondent: oh!

Interviewer: Lisod kaayo?

Respondent: lisod na kay —

Interviewer: mm.

Respondent: — gikuha na man ang among kuan diri yuta.

Interviewer: ah, ah. Sa kompanya? —

Respondent: oh. —

Interviewer: — Sabina?

Respondent: — Sa kompanya.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: unya, sugod mig—sugod mig galas.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: kuan baya, tulo katui—aah... tulo katuig ug tunga usa mubunga ang—aw
usa mubulak ang kape.

Interviewer: aw!

Respondent: oh!

Interviewer: ooowh.

Respondent: tulo'g tunga. —

Interviewer: tulo'g tunga?

Respondent: — Usa sya mubunga.

Interviewer: mmmm.

Respondent: di! Pirti pang dugaya. Ang kuan... produkto.

Interviewer: oo.

Respondent: ang among savings... mahurot-hurot og... _____ (22:53) kay —

Interviewer: oh.

Respondent: — wa pa may produkto sa gibalhinan.

Interviewer: oh. Oo. Oooh.

Respondent: may na lang kay... naa mi... naa mi kadaganaan asa mi ma... asa mi magmanarbaho.

Interviewer: oo. Ooh.

Respondent: muadto mi sa Bagadi. Magtanom og humay —

Interviewer: oo.

Respondent: — suhol, ana.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: ug harvest.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: oh, naa mi kakuanan. Pait gyud.

Interviewer: pait gyud? 99—1980?

Respondent: oh.

Interviewer: oooh.

Respondent: diri sa una... kuan man... na... naa—naa pud koy gamay na tindahan... di gyud ko magpawala og tindahan.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: kay naa man mupalit kay daplin man'g kalsada among balay.

Interviewer: oh, oh, oh, oh, oh

Respondent: naa may manghapitay.

Interviewer: mmmm.

Respondent: Wala pay sakyanan bitaw maingon'g Maragusan.

(someone is selling something to the respondent and the interviewer.)

Respondent: pag-kuan namo diri... sa 19... 1968 man mi nagsugod og uma.

Interviewer: uma? oh

Respondent: kay pagkaminyo nako, nag-uma pud mi.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: mao na.

Interviewer: mmmm. Ang year —

Respondent: oooh. Unya ang akong bana nagtrabaho sa... logging.

Interviewer: ah logging siya —

Respondent: oh

Interviewer: — nagtrabaho? Oo.

Respondent: ako... nagsuhol og... uma. —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — Suhol kay di man nako kaya. Unya... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — kuan... naa koy... baboy... naa koy... tindahan gamay... —

Interviewer: mmmm.

Respondent: oh, Mao toy akoang... income.

Interviewer: yah. Income gyud? Oo.

Respondent: — Pagka... 19... pagka-1968 undang na siya'g tra—trabaho.

Interviewer: hm mm.

Respondent: nang... sya na'y nagtrabaho nag-uma.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: mao to nga... kuan... dili na kaayo... kuan... di na kaayo lisod kay... sa maisan... naa may ikasuhol. Didto na gyud gibayaran ko.

Interviewer: mmm.

Respondent: ilang gigamit ang yuta.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: ang among savings, nahurot-hurot.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: gasto. Pila ra man ang 6 hec—hectare.

Interviewer: 6 hectare diri?

Respondent: ooh

Interviewer: sa inyo?—

Respondent: kaning —

Interviewer: — Ah inyoha?

Respondent: — kanang amoa lang —

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: — 6 hectare... —

Interviewer: mmm.

Respondent: — among kaugalingon nga uma.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: unya... pila ra may nabayad, 12,000 ra man.

Interviewer: ah oooh.

Respondent: kay 2,000 man ang —

Interviewer: kay 2,000 man ang per hectare.

Respondent: oh.

Interviewer: oh, oh.

Respondent: dili na gyud ka-kuan... kanang... nag... palit pa mig kunsumo...

Interviewer: mmm.

Respondent: unya ang pag—abagan pa gyud namo og... kuan... suhol kay di man kaya
usa rag katao ang magggalas.

Interviewer: mm.

Respondent: mao to hurot-hurot ang savings. Pait gyud.

Interviewer: mmmm.

Respondent: unya, igo pud nga... nagbunga among kape sa Sta. Lucia... nag-college na
ni sila.

Interviewer: oo. Nag-college na sila?

Respondent: ooh.

Interviewer: oh, oh.

Respondent: naa na silay... —

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: — naa na silay kuan pud. Naa na pud'y ikabayad ang pagpa-eskwela.

Interviewer: mmm.

Respondent: nahuman ra gyud gihapon.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: mao na among kuan.

Interviewer: mmmm.

Respondent: ang mag-uuma gani... hugot bakos gyud. Dili gyud ng ingon-ana nga... kuan... luag-luag. Kay ang _____ (26:58).

Interviewer: mm, mm.

Respondent: _____ (27:06). May gani ron kay... kuan na kanang... ka... pangita-pangita og trabaho ang mga tawo ron diri. Kung wala pa ang bulawan-bulawan... pait ang mga tawo.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: gani kay may bulawan-bulawan... —

Interviewer: hm mm.

Respondent: — maka-sideline silag pamulawan, naa sialy mga tanom... —

Interviewer: oo. Oo. Bulawan sa... kuan?

Respondent: tunnel

Interviewer: ah tunnel? Oo.

Respondent: oh. Nag-tunnel na sila.

Interviewer: hangtud karon?

Respondent: oh. —

Interviewer: oh.

Respondent: — kana akong bata karon nagsugod na'g _____ *tunnel* (27:41).

Interviewer: mmm. Asa dapit?

Respondent: dinha dapit sa ibabaw sa... baryo.

Interviewer: baryo? Oo.

Respondent: oh. Sa Camanlangan. Makita —

Interviewer: Camanlangan?

Respondent: oh.

Interviewer: gihapon?

Respondent: oh.

Interviewer: aaaaah.

Respondent: naa ra diha sa ibabaw.

Interviewer: ibabaw? Oo. Kini siya, dili dakong kompanya?

Respondent: dili.

Interviewer: dili? Oo.

Respondent: kuan lang small scale.

Interviewer: small scale?

Respondent: oh.

Interviewer: oh, oh, oh. Ang tag-iya, kinsa man?

Respondent: ang tag-iya, sugot man.

Interviewer: sugot? Oo.

Respondent: oh.

Interviewer: mmm.

Respondent: kay apil man pud siya.

Interviewer: ah—aaah. So apil pud siya sa kuan *nisugot* (28:09)?

Respondent: oh. Sa trabaho.

Interviewer: aaaah.

Respondent: oh.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: mao ng kuan.

Interviewer: mmmm. Small scaled.

Respondent: oh. Small scale.

Interviewer: mmmm.

Respondent: kung swertehon... kung tagaan kag bulawan, ah makakwata gyud.

Interviewer: makakwarta gyud?

Respondent: oo.

Interviewer: aaaah.

Respondent: makakwarta gyud.

Interviewer: oo. Oo.

Respondent: labi na ron mahal ang bulawan.

Interviewer: oh. Kung walay bulawan, naa pay kita o wala?

Respondent: wala—aw—og —

Interviewer: wala?!

Respondent: — og dili mamulawan —

Interviewer: ahm mao to —

Respondent: — walay —

Interviewer: wala? Wala?

Respondent: oo.

Interviewer: aah walay ikabayad para—ooh.

Respondent: oo.

Interviewer: oo.

Respondent: magpait gyud.

Interviewer: pait gyud? Aaaah.

Respondent: oo.

Interviewer: so kung aah... —

Respondent: maong —

Interviewer: — so usahay naay kuan... —

Respondent: oh.

Interviewer: — bulawan. Usahay wala.

Respondent: oh.

Interviewer: ooh.

Respondent: usahay... naay.... mamulawan, unya... bil—kuan, ikatulo ka-bulan mag-harvest man og kuan... kaning... lubi.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: oh naa gihapon'y kuan.

Interviewer: oo.

Respondent: ang bulawan, swerte-swerte.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: naay tulo ka-bulan makakwarta na.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: mmm. Naa pud'y og di swertehon, aah pirti pud'ng dugaya. Tinuig.

Interviewer: aaah —

Respondent: katunga.

Interviewer: — ana. Mmm —

Respondent: tinuig.

Interviewer: — mmmm.

Respondent: kana ilahang kuan diri.

Interviewer: mmmm.

Respondent: kasagaran diri namulawan man.

Interviewer: oh. Daghan tao nagakuan?

Respondent: oh.

Interviewer: small scale?

Respondent: ha? Oh.

Interviewer: oh. Daghan?

Respondent: small scale. Wala nay—wala nay kompanya.

Interviewer: wala nay kompanya? —

Respondent: wala na

Interviewer: puro sila kuan na aah...

Respondent: oh.

Interviewer: aaah.

Respondent: kuan na lang ang mga tawo....

Interviewer: ooowh. Sabina copper pirmero?

Respondent: oh!

Interviewer: tapos, kuan... isa pa lang o daghan?

Respondent: ha?

Interviewer: Ang produkto ni kuan, produkto sa... Sabina ang copper?

Respondent: oh. Copper.

Interviewer: oo. Oh.

Respondent: unya... nag-sideline sila og... kuan... bulawan.

Interviewer: bulawan? Sideline to?

Respondent: oh.

Interviewer: oooh.

Respondent: didto sila naka-kwarta sa bulawan.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: kanang nay gipang... kuan ron sa small scale.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: kinuhaan na na Sabina.

Interviewer: aaaah. Mm, mm. Dagahan kaayo —

(the respondent and the interviewer are talking to someone)

Interviewer: _____ (30:35) bulawan.

Respondent: karon kay ang permit nila copper man.

Interviewer: _____ (30:42)?

Respondent: ang copper man ilahang permit.

Interviewer: ah copper? Oo.

Respondent: ooh.

Interviewer: ang permit. Permit. —

Respondent: mmm.

Interviewer: — Oo. Dili bulawan? Oo.

Respondent: dili bulawan.

Interviewer: dili bulawan. Copper ang permit nila?

Respondent: oh.

Interviewer: sa —

Respondent: dili pwede —

Interviewer: — Sabina?

Respondent: oh. Kuan mag—magkuan na pud silag permit. Unya karon kay... nadaot man sila sa NIA.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: kay... nabuhag ang tilimpan.

Interviewer: mm.

Respondent: bale madaot man ang humayan.

Interviewer: aaah.

Respondent: ang humayan sa ubos. —

Interviewer: oo.

Respondent: — sa Panag. Ang NIA.

Interviewer: mmm.

Respondent: mao to nga gिकासuhan sila.

Interviewer: aah gिकासuhan?

Respondent: oh kay nangam—nangadaot ang ilang humay didto.

Interviewer: aaaah.

Respondent: sa ubos.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: to wala na lang gyud sila magpadayon kay —

Interviewer: aah nadaot ang... —

Respondent: oh!

Interviewer: — humayan? Ooh. Tungod kay sa?

Respondent: ang tilimpan nila didto sa ubos... —

Interviewer: oh, ooh.

Respondent: — nabuhag. —

Interviewer: nabuhag na —

Respondent: — didto paingon sa NIA.

Interviewer: aaaah.

Respondent: oh. Di nadaot ang... kuan... —

Interviewer: ang?

Respondent: — ang... ilahang humay.

Interviewer: oo. Tungod kay sa katong kuan —

Respondent: oh. Katong —

Interviewer: — hugaw na?

Respondent: *tils* (31:42).

Interviewer: *til? Tils* (31:42)? Aah —

Respondent: pagabot didto.

Interviewer: nakaabot didto?

Respondent: oh. —

Interviewer: mmm

Respondent: — Mao tong nanghawa sila.

Interviewer: ah bulawan ra kuan?

Respondent: oh. Ug kuan, copper.

Interviewer: ah copper? Copper?

Respondent: bulawan ang ilahang —

Interviewer: ah, ah, ah.

Respondent: — gigaling. —

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: — Diri gikan.

Interviewer: na diri gikan?

Respondent: oh. Unya —

Interviewer: nakaabot —

Respondent: — aw diha sa —

Interviewer: — didto?

Respondent: oh. Diha tilimpan.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: unya, gitubuhan, gitabok didto.

Interviewer: aaah.

Respondent: didto na ang dako kaayo ang tilimpan sa... —

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: — pikas.

Interviewer: ooooh.

Respondent: unya... na... naabot na didto sa... Panag. Dako man'g humayan sa Panag.

Interviewer: Panag?

Respondent: oh.

Interviewer: huh oh.

Respondent: didto na.

Interviewer: mmmm.

Respondent: abot ang *tils* (32:17).

Interviewer: aah

Respondent: kasuhan sila.

Interviewer: oh, oh.

Respondent: mao to naundang ang Sabina.

Interviewer: la—laing barangay?

Respondent: gi... didto gyud—didto gyud siguro sila sa taas nagkuan ra.

Interviewer: ah sa taas? Oh.

Respondent: oh.

Interviewer: dii Camanglangan?

Respondent: dili.

Interviewer: dili? —

Respondent: dili.

Interviewer: — Aah. So natapos siya didto kuan?

Respondent: oh.

Interviewer: mmmm.

Respondent: didto. Kuan...

Interviewer: mmmm. Nakasuhan?

Respondent: oh.

Interviewer: mmm.

Respondent: unya... —

Interviewer: oo.

Respondent: — ning-give way ang... kuan... Sabina.

Interviewer: Sabina?

Respondent: oh.

Interviewer: ooh.

Respondent: kay, una baya ang NIA. —

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: — usa ang Sabina.

Interviewer: oo.

Respondent: sila man ulahi nagkuan. Mao to.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — undang.

Interviewer: mmmm.

Respondent: kay... gibiyaan nila.

Interviewer: gibiyaan nila? Oooowh.

Respondent: mao na... gi... gi... kuan... ang ilahang mga kuan sa una sa bulawan, gi-assume —

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: — sa mga tawo.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: gi-small scale.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: unya... mao toy hinungdan nga na... kuan sila.

Interviewer: mmm.

Respondent: uyna ang ningpuli pud... wala ra gihapon makakuan. Murag wala gihapon ang ningpuli... TELCO.

Interviewer: mmm.

Respondent: wala gihapon sila makakuan. Kay... minus ang copper.

Interviewer: ah minus ang copper?

Respondent: oh.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: gamay ra'g deposito.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: ang bulawan maoy dako. Pero... copper man ang ilahang permit.

Interviewer: aah so dili pwede pud daw?

Respondent: oh.

Interviewer: aaah. Mmmm.

Respondent: karon... di man sila balik ang TELCO. Wala na man gyud magpakita.

Interviewer: wala? Oo.

Respondent: oh.

Interviewer: mmmm.

Respondent: siguro sa ilahang kuan, alkanse.

Interviewer: alkanse? Hm mm.

Respondent: oh. Alkanse na sila.

Interviewer: mm. Mmmmm.

Respondent: nag... nagkuan baya... nag... nagmahal ang... kuan ang... sweldo sa mga tao.

Interviewer: mm.

Respondent: unya... ang copper siguro minus.

Interviewer: minus?

Respondent: oh.

Interviewer: aah. So... —

Respondent: mao na nga wa na pud. —

Interviewer: wala na pud? —

Respondent: — wala pa gyud sila. —

Interviewer: — kay?

Respondent: — Ambot og... ingon na pud to nga susihon na pud daw nila. Wa man gyud —

Interviewer: wa na gyud?

Respondent: — hangtud karon.

Interviewer: hangtud karon?

Respondent: oh.

Interviewer: ah. Mmmmm.

Respondent: gi... —

Interviewer: aaah

Respondent: — naka-assign baya diri si Fr. Barcelon.

Interviewer: ah oh!

Respondent: oh.

Interviewer: oo. Fr. Barcelon.

Respondent: *WesMill*(34:50).

Interviewer: aah WesMill?

Respondent: oh.

Interviewer: oo. Unsa man? Tag-iya sila o?

Respondent: kuan... ilahang kuan adto... mga building.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: kanang building-an niya. Naa pa man tong mga... —

Interviewer: ah! Daghan pang building diri?

Respondent: oo. —

Interviewer: oo.

Respondent: — kani diri... *thickener* (35:07) as kuan... lutuanan og bulawan.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: diri ang kuan. Unya —

Interviewer: diri ang?

Respondent: ang *thickener*. Kaning gikalsadahan. Diri.

Interviewer: aah

Respondent: oh. Gikan sa... ah *bulmilan* (35:20) man diha no... —

Interviewer: na *bulmilan*? Oo.

Respondent: — naay dagkong tubo... —

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: — i... ang ilang ginaling, ang ilahang... kanang... kinuhaan na bitaw og kuan... ang... ilang isaka diri. Naay tubo nga dako diri nga —

Interviewer: mm, m.

Respondent: — gikan sa *bulmilan*. —

Interviewer: mm, mm. Mm.

Respondent: — Pa ana. Mao ni lutuanan nila'g bulawan.

Interviewer: mmmm. Ah! Lutuan nila ang bulawan?

Respondent: oh —

Interviewer: oo.

Respondent: — lutuon nila ang bulawan.

Interviewer: mmm.

Respondent: unya... dak—kuan na man daw to kanang... dako man daw sila'g halin —

Interviewer: dako na?

Respondent: — sa bulawan. —

Interviewer: ang? —

Respondent: pero... —

Interviewer: — halin? Hm mm.

Respondent: — di—oh oh. Wala na gyud tungod sa *tils* (35:58) —

Interviewer: mmm.

Respondent: — na kuan gyud sila. Kay... inig... kusog sa ulan... inig baha... mahumok man ang tils didto.

Interviewer: aaah.

Respondent: unya... *buhan* (36:10).

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: didto paingon sa sapa.

Interviewer: aaaah.

Respondent: unya ang sa—

Interviewer: delikado no?

Respondent: —ang sapa dala og tils, didto pud paingon sa NIA kay gikan man sa sapa ang... kuan sa... tubig sa NIA.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: didto man. Madala man ang tils.

Interviewer: aaaaaah.

Respondent: maabot didto sa *Gabi* (36:28). —

Interviewer: oh, oh.

Respondent: — Didto sa Magading. Maabot didto —

Interviewer: maabot gyud? —

Respondent: — ang tils.

Interviewer: ang tils?

Respondent: oh! —

Interviewer: oooh.

Respondent: Abot didto. —

Interviewer: oo

Respondent: — Dala sa tubig.

Interviewer: dili kuan... —

Respondent: mm. —

Interviewer: — magreklamo?

Respondent: — dagko kaayo ang... damage sa —

Interviewer: damage dagko?

Respondent: oh.

Interviewer: oowh. Aaah, walay bayad buy-out?

Respondent: aah —

Interviewer: ah wala magbayad sa kuan... Sabina?

Respondent: ha?

Interviewer: Wala magbayad? Aaah —

Respondent: wala.

Interviewer: ang Sabina?

Respondent: wala.

Interviewer: wala?

Respondent: mm.

Interviewer: aaaah. Mmmmm.

Respondent: kana. Kuan... hawa lang sila.

Interviewer: hawa gyud sila?

Respondent: mm.

Interviewer: aaah.

Respondent: yan.

Interviewer: mmmmm. Problema no? hm mm. —

Respondent: mmm

Interviewer: — Mmmmm.

Respondent: mao na ang kuan.

Interviewer: mm. Nita—ang... ang lawas, way problema? Ang health? Health?

Respondent: oh. Wala.

Interviewer: wala? Wala? Okay lang?

Respondent: wala silay problema —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: —sa lawas.

Interviewer: lawas? Okay lang?

Respondent: oh.

Interviewer: mm.

Respondent: okay ra.

Interviewer: mm.

Respondent: ang ilang kabaw... nag-niwang.

Interviewer: nag-niwang?

Respondent: kay... naa man gud cyanide.

Interviewer: ah oh.

Respondent: oh. Basi nakainom sa tubig didto.

Interviewer: aay. Kaluoy gyud. Oooh.

Respondent: oh.

Interviewer: oooh. Mmm.

Respondent: nangamatay ilang kabaw.

Interviewer: namatay kabaw?

Respondent: oh.

Interviewer: Oowh.

Respondent: usa ning biktima kaning ginikanan aning niang balaya.

Interviewer: oo.

Respondent: nag-uma didto sa Magading.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: usa na na sa biktima na namatay iyang kabaw.

Interviewer: aaaah.

Respondent: na... —

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: — nakainom og cyanide.

Interviewer: nakainom og aaah! Cyanide.

Respondent: mm

Interviewer: mmm. Mmmmm.

Respondent: kana ang kuan.

Interviewer: kaluoy sad. Ooh.

Respondent: oh.

Interviewer: mmmm.

Respondent: kana. Basta naay—naay... naay mina bitaw... dako gyud og ma-damage sa mga tanum.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: na bisag asa ron nga mina... ma-epektuhan gyud ang mga farmer.

Interviewer: mmm.

Respondent: kay mudahilo—madahili man ang ilang mga kuan... kanang ilang mga yuta na kinasdos sa bukid. Pareha ana!

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: kuan mana, no? —

Interviewer: oo. Bukid.

Respondent: — Asa mana paingon? Diri man gud na gud sa sapa gyud.

Interviewer: ah sapa? Oh! oh!

Respondent: mm.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: madaot gihapon ang mga kuan didto sa ubos.

Interviewer: mm, mm, mm, mm.

Respondent: panahon og mag... mag-ulan... —

Interviewer: mm.

Respondent: — dagan gihapon na, didto gihapon na paingon sa ubos.

Interviewer: aaaawh. Grabe no?

Respondent: mao na nga... unsaon man nga dako man og makwarta ang... —

Interviewer: oo.

Respondent: — gobyerno. Kay... dako man og buhis ang mina.

Interviewer: aaah! So nakakwarta sila sa —

Respondent: oh. Unya ang mag-uuma, guol.

Interviewer: oh, naguol gyud tanang mag-uuma? Oh, oh, oh.

Respondent: kay ang ilahang mga tanum nag-anam og yellow.

Interviewer: aah yellow gyud kay —

Respondent: oh!

Interviewer: — ah! Acid?

Respondent: oh.

Interviewer: ooooooh. Mmm.

Respondent: mao na ang problema sa mga —

Interviewer: mmmm.

Respondent: — mag-uuma.

Interviewer: mmmmmm.

Respondent: sa una gubot gihapon ng mag-uuma diri ug kompanya.

Interviewer: mm.

Respondent: kay... kuan... mabu—bulldozer ang bukid, diri paingon sa ubos ang...
yuta na ilang b-in-ulldoze... —

Interviewer: mmmm.

Respondent: — matabunan ang... kape.

Interviewer: aaaah.

Respondent: oh.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: kana. Pero, naka-operate gyud sila. Ningdaog gyud ang kompanya.

Interviewer: nidaog gyud sila? —

Respondent: Daog gyud.

Interviewer: — Nidaog?

Respondent: kay, dako og buhis. —

Interviewer: aaah.

Respondent: — Na pila ra'y buhis sa... kuan, mag-uuma.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: kontra sa... kuan... kompanya.

Interviewer: mmm. Aah, lisod?

Respondent: oh.

Interviewer: dili magka-kuan... —

Respondent: naka—naka-operate —

Interviewer: daog?

Respondent: — gyud bisan og... kuan... bisan og sukol ang mag-uuma sa...kuan... —

Interviewer: nisukol gyud mo?

Respondent: — sukol gyud!

Interviewer: sukol gyud? —

Respondent: oh!

Interviewer: — Pero sige sila nag-operate?

Respondent: oo. Sige —

Interviewer: oo.

Respondent: — gihapon sila.

Interviewer: oooowh.

Respondent: sige gihapon sila'g operate.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: mao na nga... kadugayan... gibayaran na lang nila ang mag-uuma.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: gibayaran nila.

Interviewer: bayaran gyud? Oo.

Respondent: oh. Pero... wa ra pud sila magdugay.

Interviewer: mmmm.

Respondent: sayang lang ang tanum.

Interviewer: mm, mm. Ang bayad? Dili para sa titulo?

Respondent: ang?

Interviewer: gipalit ang —

Respondent: wala —

Interviewer: — katong diri? —

Respondent: wala gyud —

Interviewer: — Kanang... —

Respondent: kuan —

Interviewer: — para panggamit lang?

Respondent: oh. Ang bayad, igo ra gyud sa... kuan kanang... mao ra gyud to ang...

2,000 ang... —

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: oh. Wala nay ingon nga pambayad—wala nila bayari ang... buhis!

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: gi... kuan sa mag-uuma. Karon pag-abot og 10 years, gipaninglan na mi.

Interviewer: ah oh.

Respondent: sa BIR.

Interviewer: oo.

Respondent: unsa man'y among ibayad nga wala na man ang among tanom.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: unya napulo katuig pirti ng dakoa sa akoang bayunon.

Interviewer: oo kay walay tanum?

Respondent: mm. Walay tanum.

Interviewer: ah. Walay tanum —

Respondent: *pero* (41:15) —

Interviewer: — pero ibayad pa ang tax? Oo.

Respondent: oh!

Interviewer: oh. Mm.

Respondent: mao to nga nanghangyo na lang mi sa BIR nga —

Interviewer: aaah.

Respondent: — *ibahas* (41:23) —

Interviewer: BIR ka? *Ipahasa?*

Respondent: *bahas* na lang.

Interviewer: oh, oh, oh, oh, oh.

Respondent: kay wala mi ikabayad.

Interviewer: mm. Mmmm.

Respondent: mao to *gibahas*.

Interviewer: oh. Lisod kaayo no? —

Respondent: oh.

Interviewer: — Walay tanom unya...

Respondent: gani.

Interviewer: mmmm. Mag-10 years na na?

Respondent: oh.

Interviewer: oooh.

Respondent: unya, pila ra ka-*uta* (41:39)... kuan ra katuig ilahang operate. Duha ra katuig.

Interviewer: duha ra katugi no?

Respondent: oh.

Interviewer: ka-short. Oo.

Respondent: duha ra katuig.

Interviewer: daghan tao niabot? O *kon* (41:48)?

Respondent: ha?

Interviewer: daghan tao nagaanhi dinhi?

Respondent: oh!

Interviewer: para sa kuan, operation?

Respondent: oh! Daghan tarbahante diri.

Interviewer: ah daghan tra—oh, oh.

Respondent: kana. Sa duha katuig... —

Interviewer: oh, oh.

Respondent: — daghan ang tarbahante gyud.

Interviewer: mm, mm. Gidala nila?

Respondent: gidala nila —

Interviewer: mmm.

Respondent: — gikan sa—ang uban adto murag... mga igorot.

Interviewer: ah! Igorot?

Respondent: oh!

Interviewer: oooh.

Respondent: naa silay mga... kay hawud man ang igorot mu... blasting.

Interviewer: aaaaah.

Respondent: oh. Blasting-on man —

Interviewer: no —

Respondent: —nila ang... —

Interviewer: aaah.

Respondent: — kuan.

Interviewer: oo. Kanang dynamite?

Respondent: oh!

Interviewer: oo.

Respondent: oh. unya... daghan! —

Interviewer: igorot gikan sa... —

Respondent: oh.

Interviewer: — taga-Luzon?

Respondent: oh! Ang uban gikan sa Luzon.

Interviewer: gikan sa Luzon?

Respondent: nag-hire gyud sila'g kuan —

Interviewer: nag-hire sila didto unya gidala nila sa —

Respondent: oh. Gidala diri.

Interviewer: ooooh.

Respondent: oh.

Interviewer: mga igorot? Oooh.

Respondent: oh igorot. Na, naa man silay tunnel dinha.

Interviewer: aaaah.

Respondent: maoy tig... kuan —

Interviewer: ah siya'y —

Respondent: — blasting.

Interviewer: — nagkuan blast?

Respondent: oh.

Interviewer: aaaah.

Respondent: oh.

Interviewer: ooowh.

Respondent: mao to.

Interviewer: mmmm. _____ (42:39)

Respondent: unya —

Interviewer: oh

Respondent: — mga engineer... gikan gihapon sa kuan...

Interviewer: Luzon?

Respondent: oh. Manila —

Interviewer: Manila —

Respondent: — gihapon.

Interviewer: — gihapon mga engineer?

Respondent: oh kay —

Interviewer: ooh.

Respondent: — wala pa baya kaayo'y mga professional sa una diri.

Interviewer: ah sa diri? Oo. So gikan gawas? Oh.

Respondent: gikan gihapon sa Manila.

Interviewer: oo. Mmmm.

Respondent: oh.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: ang mga... kuan, mga engineer.

Interviewer: mm, mm, mm, mm.

Respondent: unya ang mga... ang taga-diri nga na... naka-trabaho... ah min—kuan ra sila kanang... ultimo. Kanang... —

Interviewer: ultimo?

Respondent: — kuan pa... murag maintenance lang, trabahante sa ubos nga kuan.

Interviewer: aah pinaka-ubos nga ano?

Respondent: oh —

Interviewer: oo.

Respondent: — kay... dili man ta engineer.

Interviewer: oh, oh, oh, oh. Oh.

Respondent: mm.

Interviewer: mmm.

Respondent: kuan ra sila...

Interviewer: mmmmm.

Respondent: pero... talagsa ra ang... mag-uuma nga nanarbaho.

Interviewer: mmm.

Respondent: gamay ra kay... —

Interviewer: mm.

Respondent: — gusto nila mag-uma gyud sila.

Interviewer: mmmm. Ah —

Respondent: oo.

Interviewer: maskin naay kompanya —

Respondent: oo.

Interviewer: — gusto sila kuan, mag-uuma?

Respondent: oh kay wala na man—dili—gipang-kuan na man ni nila gipang-guba na mana nila diha.

Interviewer: ah gipangkuha—aw —

Respondent: oooh. —

Interviewer: — _____ (43:46) diri?

Respondent: — Kana building na mana diha.

Interviewer: ah sa una no?

Respondent: oh. —

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: — Building na na diha.

Interviewer: buildings para sa... engineers? Ana?

Respondent: oo. Kanang... bulding para sa kanang... asay. Diha nila ang... kuan diha nila asayon —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — ang... kuan... mga bato nga ilang mga... kinuha sa mga bukid-bukid.

Interviewer: mmmm.

Respondent: dako kay na diha nga building.

Interviewer: oo.

Respondent: unya... gi... kuan ra... amoa na unta tong building kay amoa mang yuta.

Interviewer: oh bitaw. Bitaw. Unya —

Respondent: oh. Gipang —

Interviewer: — unsay nahitabo sa...

Respondent: gipangkawat pud.

Interviewer: gipangkawat pud? Sa kuan taga —

Respondent: gipangkawat.

Interviewer: —taga diri?

Respondent: di—

Interviewer: diri pud?

Respondent: aw, naay taga diri —

Interviewer: naay taga diri? —

Respondent: — ang uban —

Interviewer: naay uban?

Respondent: — naay taga-Maragusan. —

Interviewer: oo.

Respondent: — Klase-klase na. Naabot na daw —

Interviewer: aah muabot diri —

Respondent: mm.

Interviewer: — kay naay dakong building nga, aaaah.

Respondent: oh. Katong mga... sin. Gipanguha. Mga—naay pay usa ka-building diri nga... —

Interviewer: oo. Dako kaayo?

Respondent: — naay mga... mga... gamit sa kuan... sa... bulmilan.

Interviewer: oo.

Respondent: _____ (44:50). Ang nakaila ato ang kuan ra pud... kato ra pud'ng... tarbahante og Sabina nga... mga engineer pud. —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — Kahibalo ana —

Interviewer: ah kahibalo gyud?

Respondent: — itsuraa. Oh. —

Interviewer: aaah.

Respondent: — Sinud pa gyud og silopin nga mga... kanang mga... kuan bitaw mga gamit bitaw sa... makina?

Interviewer: oh.

Respondent: oh. Mga mahal daw to. Giransak! —

Interviewer: giransak?

Respondent: — Gikawat!

Interviewer: gikawat? Ooooooh.

Respondent: ang building dinha sa asay kay mga bildo.

Interviewer: mmm.

Respondent: gipangkawat!

Interviewer: gipangkawat?

Respondent: ang bintana.

Interviewer: bintana? Aaaaaaaah.

Respondent: kami walay nahimo.

Interviewer: aaaaaah.

Respondent: oh. Kami ang tag-iya sa yuta —

Interviewer: oo.

Respondent: — wala mi nahimo kay —

Interviewer: hadlok no, kay —

Respondent: oh. Sa gabii man ikuan.

Interviewer: ah sa gabii sila nag... —

Respondent: oh!

Interviewer: — kawat?

Respondent: maga—magabii mangawat.

Interviewer: oo.

Respondent: tanang mga gamit. —

Interviewer: tanang mga gamit?

Respondent: — Mga lamesa. —

Interviewer: oooh. Unya bangko? Ing-ana?

Respondent: — Gihakot nila. —

Interviewer: oh, oh.

Respondent: — Gi-gi... —

Interviewer: bakal? Ana?

Respondent: — gidala og... sakyanan. Nagdala sila diri'g sakyanan.

Interviewer: aaaaah.

Respondent: ang uban naabot og Agusan... daghan na na!

Interviewer: daghan sila?

Respondent: daghan naabutan atong nga... —

Interviewer: kahadlok no?

Respondent: lagi!

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: unya, kami... mahadlok ming taga diri —

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: — mangawat kay —

Interviewer: mangawat?

Respondent: — di gyud mi mangawat ang taga diri.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: ang taga laing lugar.

Interviewer: ooooooh. Mmmm.

Respondent: _____ (46:12).

Interviewer: grabe no? Unya, wala gyud? —

Respondent: wala gyud’y —

Interviewer: — Nabilin?

Respondent: — nahabilin. Ultimo simento... —

Interviewer: ah simento na?

Respondent: — gibalbag! Kay, nay kabilya... naa pud’y mamalit diri’g kabilya.

Interviewer: aaaaaaah.

Respondent: oh. Nay —

Interviewer: so—mm. Hmm, mm.

Respondent: ang negosyante maoy nakakuan mamalitay og bakal. —

Interviewer: bakal pud?

Respondent: — Makakwarta.

Interviewer: oh, ooooh. Mao ra gyud’y mabilin? Oh.

Respondent: mao ra gyud’g nabilin.

Interviewer: aaaah. Grabe no?

Respondent: oh. Ang among nakuan ra gyud ang yuta ra gyud.

Interviewer: yuta ra gyud? Oh, oh.

Respondent: yuta ra gyud nga... —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — ang nahibilin. Wala nay tanum.

Interviewer: walay tanum? Walay tanum, yuta lang?

Respondent: wala na. Yuta lang.

Interviewer: mmmmmm.

Respondent: kana ang kuan dri.

Interviewer: aaaaah. So sa una, ang tan-awon murag kuan...?

Respondent: oh.

Interviewer: aah. Walay kuan, tanum?

Respondent: oh.

Interviewer: mmmm.

Respondent: mao na diha.

Interviewer: wala gyud tanum? Kahoy, wala pud?

Respondent: ha?

Interviewer: kahoy?

Respondent: kahoy, oh! Mao na na. Nanurok na na diha.

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: kay niagi man pud mi og sunog.

Interviewer: ah! Sunog?

Respondent: nasunog —

Interviewer: nasunog?

Respondent: — man ang lasang.

Interviewer: lasang? Aaaawh.

Respondent: oh. Nahurot ang mga kahoy.

Interviewer: aaaaah.

Respondent: unya... karon, naa na nay nanaro—nanubo na mga —

Interviewer: mm. Nanubo na sila?

Respondent: oh.

Interviewer: ooooooh.

Respondent: sugod na pud sila'g patubo.

Interviewer: mmmm. Grabe ang nahitabo diri no?

Respondent: mm.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: nay ano ang kuan diri.

Interviewer: mmmm.

Respondent: na... ang nakakuan diri sa una... dagko kaayo ning _____ (47:44).

Interviewer: dagko kaayo?

Respondent: dagko kaayong mga bato diri pero —

Interviewer: ah bato-bato? Ooh.

Respondent: oh. Pero mabuhi ang tanum.

Interviewer: mm, mm. Ah mabuhi?

Respondent: dili kaayo ma-_____ (47:51).

Interviewer: oh, oh, oh.

Respondent: ang among ma—kanang durian no, kay... dugay man gyud na mubunga.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: lima lang katuig bunga na siya.

Interviewer: aaaaah. Ooooooh. —

Respondent: ooh.

Interviewer: — dugay?

Respondent: oh. —

Interviewer: oh, oh.

Respondent: — Lima lang katuig —

Interviewer: ah —

Respondent: — nagbunga na siya.

Interviewer: means paspas? Oo.

Respondent: oh. Kuan siya kanang... tambok.

Interviewer: tambok?

Respondent: tambok.

Interviewer: mm, mm.

Respondent: ug kuan. Unya... lansones.

Interviewer: lansones?

Respondent: tulo katuig ug tunga. —

Interviewer: mm, mm.

Respondent: — Ningbunga na.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: dali ra kaayo namunga —

Interviewer: dali ra kaayo namunga?

Respondent: — ang _____ (48:21) diri. Ang lubi, unom katuig... —

Interviewer: unom?

Respondent: — nagbunga na.

Interviewer: nagbunga na? —

Respondent: oh.

Interviewer: — Oo.

Respondent: dali ra kaayo nagkuan ang mga prutas.

Interviewer: mmmmmm.

Respondent: oh. Mga kaymito... daghan man kuan diri. —

Interviewer: naa diay kaymito? —

Respondent: oh!

Interviewer: — Oh.

Respondent: klase-klase ang prutas diri.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: pag... kuan gud no... pag... kanang paghimo anang tilimpan... sugod na silage kuan... buhi pa gud ang among mga tanum.

Interviewer: mmmm.

Respondent: daghan'g bunga.

Interviewer: oh, oh, oh, oh.

Respondent: hangtud nalapawan, nalapawan sa tubig, wa nay nakita.

Interviewer: wala nay nakita?

Respondent: oh.

Interviewer: o ana?

Respondent: oh. Nag-anam nagtubo ang tubig.

Interviewer: hinay-hinay ana?

Respondent: di na makita.

Interviewer: oh, ooooh.

Respondent: luoy.

Interviewer: luoy? Oo.

Respondent: di na makita.

Interviewer: Mmmmm.

Respondent: gilumsan ra.

Interviewer: gilumsan ra. Mmmmm.

Respondent: ana _____ (49:15)

Interviewer: mmmm

Respondent: “ang Ginoo... dili gyud pasmuhon. —ここから

Interviewer: dili gyud?

Respondent: — Ang dili gyud pasmuhon ang mga tao. —

Interviewer: oo.

Respondent: — Buhion gyud.”

Interviewer: ah buhion gyud.

Respondent: oo. Buhion gyud.

Interviewer: oh.

Respondent: kaya, naka-survive man. —

Interviewer: naka-survive gyud?

respondent — Karon. Oh.

Interviewer: Oh, oh, oh. Mmmmm

Respondent: _____ (49:38)

Interviewer: mmmmmm.

Respondent: _____ (49:40) diri.

Interviewer: okay?

Respondent: malipay na ta magtan-aw sa mga tanum.

Interviewer: malipay na? Mmmmm. Oh. Naa nay tanum, mmm. Mmmmmm.

Respondent: dili na gyud siya kuan... dili na gyud siya... kuan kanang luoy tan-awon
na mga... mga kabatuhan...

Interviewer: ah sa una, luoy tan-awon?

Respondent: oohh. Kani. Kani sa una... pag-guba ani sa building... —

Interviewer: mmm.

Respondent: — kuan... mga... mga simento ani pirting daghana.

Interviewer: mmmm.

Respondent: *gipanggalbar* (50:21).

Interviewer: mm, mmmm.

Respondent: dili gyud... dili gyud lalim ang kahimtang diri sa una. Karaan na mag-uuma.

Interviewer: mmm.

Respondent: kalipay ug kasakit ang naagian.

Interviewer: mm, mmm.

Respondent: mm.

Interviewer: kalipay ug sakit sa?

Respondent: kalipay ug... kasakit.

Interviewer: kasakit? Ah nay kalipay, nay kasakit?

Respondent: oh. Nay kasakit. Oo.

Interviewer: mm, mmm. Mmmm.

Respondent: mao nay natagamtam sa mga mag-uuma diri.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: aah, karon... magkita-kita gihapon ang mga katiguwangan namo, ang mga ginikanan nangamatay na... kami na pud ang mga anak... —

Interviewer: mm.

Respondent: — tigulang na pud, aah sila na pud ang mga kuan maoy... —

Interviewer: oo.

Respondent: — mga apo.

Interviewer: oo.

Respondent: mao na pud'y mukuan. Bintaha na kay naa nay tanum.

Interviewer: mmm.

Respondent: ampo ni na... wala nay kompanya.

Interviewer: aaah. Oh. Wala nay kompanya. Oh.

Respondent: oh kay... —

Interviewer: oh.

Respondent: — ma... daut na pud ang among tanum.

Interviewer: oooh.

Respondent: naay kompanya.

Interviewer: mmmm.

Respondent: di man mi mabuhi sa kompanya kay... kuan man... wala man'y mga grardo. May'g engineer unta —

Interviewer: oo.

Respondent: — kay pwede namo —

Interviewer: oo, oo, oo.

Respondent: — _____ (51:33). Pero... kuan... ang mga apo, nakakuan na pud hinuon. —

Interviewer: oo. —

Respondent: — naka-_____ (51:41).

Interviewer: — Naa nay engineer? Nakapa —

Respondent: oh. Naa nay engineer. —

Interviewer: oh. A—apo? Oh.

Respondent: — Akong mga apo naa nay engineer. Professional na. Makatrabaho na pero... mas nindot gyud na... naa kay tanum _____ (51:55).

Interviewer: ooooh.

Respondent: kay... presko ang hangin.

Interviewer: ah presko hangin?

Respondent: oh.

Interviewer: oo, oh.

Respondent: _____ (52:03) na kuan ang —

Interviewer: dili gyud mapalit no?

Respondent: oh!

Interviewer: mm.

Respondent: di gyud mapalit ang imong kalipay sa mga tanum.

Interviewer: ooooh. Oo. Tinuod. Mmmmmm.

Respondent: ang kompanya na... pulos na makinarya, pulos na building...

Interviewer: oh, oh, oh, oh, oh. Unya, sa *bus* (52:22) o kuan?

Respondent: *ug ana* (52:23). Pag-_____ (52:24) trabaho ka. —

Interviewer: trabaho ka? Ooh.

Respondent: — Kay og di ka mu-trabaho wala kay... —

Interviewer: oo.

Respondent: — wala kay makaon.

Interviewer: mmmmm.

Respondent: may pa ng uban kay... nay bunga saging. nay—nay bunga —

(the respondent and the interviewer are talking to someone)

Respondent: sige.

Interviewer: hala. Salamat kay dugay-dugay. 1 hour. Salamat —

Respondent: oh.

Interviewer: — nang Carmen. Ang apelido Cañeta?

Respondent: Cañete.

Interviewer: Cañete? Sorry, sorry, sorry.

Respondent: sa dalaga pa ko Barulis.

Interviewer: aah Barulis?

Respondent: oh.

Interviewer: oh, oh, oh. Mm. Mmmmm. Na-tao ka sa unsang tuiga?

Respondent: ha?

Interviewer: aah, natao ta ka what year?

Respondent: unsa to?

Interviewer: unsay tuiga ang imong kuan pagka-tao? Oh.

Respondent: pagka?

Interviewer: pagka-tao? Oh.

Respondent: ang akong... edad? —

Interviewer: oo, oh.

Respondent: aw ang akong... —

Interviewer: oo.

Respondent: — date —

Interviewer: *per* (53:55) birth year. Oo.

Respondent: kuan... 19... ah, July 16, 1948 ko natao.

Interviewer: 1948? Oo.

Respondent: mm.

Interviewer: mm, mm, mm.

Respondent: unya... karon... nag-77 na akong edad.

Interviewer: mm, hmm. Maayo no?

Respondent: tigulang na.

Interviewer: aah, pero, kuan...

Respondent: oh.

Interviewer: okay pa kaayo?

Respondent: makalakaw pa. Makalakaw pa. Di pa magsungkod.

Interviewer: oo. Unya... sa... salamat kaayo sa imohang istorya. Pwede ko mubalik sa inyo nga basin, oo, gusto ma-kuan, i... repeat o kuan?

Respondent: aaah.

Interviewer: oo. Naa pa koy pangutana unya, unya —

Respondent: oh.

Interviewer: oo. 5 years ang aah, atong project.

Respondent: oh?

Interviewer: oo. Unya gusto ko mahimong ang isa ka-libro basin sa mga kinabuhi sa... —

Respondent: ooh.

Interviewer: — kuan, babae.

Respondent: oh.

Interviewer: *pwede* (54:45)? Oh. Oo. So, salamat kaayo. —

Respondent: oh.

Interviewer: — Unya, kani sya gamiton nako para sa academic lang.

Respondent: aah.

Interviewer: oo, oh, oh, oh. Gusto nimo kuan makambyo imong pangalan o kuan, mao lang?

Respondent: mao ra.

Interviewer: mao ra?

Respondent: oh.

Interviewer: okay ra?

Respondent: oh.

Interviewer: oo. Sige.

Respondent: oh.

Interviewer: salamat kaayo. —

Respondent: sige.

Interviewer” — Sige, sige. Hangtud next time puhon. Thank you.

(end of the interviewer)